

УДК 330.16+658.310.7**JEL Classification****Іванько А.В.**

*к.е.н, доцент кафедри аграрної економіки
ВП НУБіП України «Ніжинський агротехнічний інститут»
Ніжин, Україна*

E-mail: A_Ivanko@meta.ua**Ксенофонтов М.М.***к.е.н., с.н.с.*

*відділ організації менеджменту, публічного управління та адміністрування
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Київ, Україна*

E-mail: m_ksen@ukr.net

УПРАВЛІННЯ СТАНОМ «ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ» СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РЕСУРСНИХ ОБМЕЖЕНЬ ТА ДИВЕРСИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація

Здійснено змістовне уточнення суті поняття «управління станом економічної безпеки сільськогосподарських підприємств». Встановлено основні функціональні складові економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є: інституційна, фінансова, техніко-технологічна, кадрова, екологічна, інформаційна, охоронна.

Визначено алгоритм управління рівнем економічної безпеки сільськогосподарських підприємств: визначення економічно безпечного стану підприємства; факторів, що на нього впливають та порядку дій з підтримання підприємства в бажаному економічно безпечному стані при здійсненні господарської діяльності. Акцентується увага на необхідності врахування в управлінні станом економічної безпеки підприємств фактору ресурсних обмежень та можливостей диверсифікації сільськогосподарського виробництва.

Виділяється два ракурси обмеженості ресурсів: загальний та окремих підприємств. При цьому загальний ракурс розглядається у контексті співвідношення обмеженості ресурсів до необмеженості потреб суспільства, що виходить з властивості рідкості ресурсів та необхідності суб'єктів ринку за них конкурувати для здійснення власної господарської діяльності. Другий вид обмеженості ресурсів розглядається у контексті обмеженості можливостей державної підтримки сільськогосподарських підприємств.

Доведено, що забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств залежить від результатів господарської діяльності, ефективність здійснення якої може бути підвищення за рахунок операційної, інвестиційної та фінансової диверсифікації.

Ключові слова: *сільськогосподарські підприємства, ризики господарської діяльності, економічна безпека сільськогосподарських підприємств, управління станом економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, ресурсні обмеження, диверсифікація сільськогосподарських підприємств.*

Вступ. *Однією з цілей здійснення ринкових реформ в економіці України є формування дієздатних суб'єктів господарювання, спроможних ефективно діяти на внутрішньому та зовнішньому ринках, вирішуючи при цьому власні та суспільні завдання. Сільськогосподарські підприємства функціонують в економічному середовищі, вплив складових якого характеризується значною невизначеністю та ризиком.*

Управлінські рішення в підприємствах галузі, що приймаються за певних очікуваних умов, при несприятливому впливі факторів зовнішнього середовища, результатом мають недоотримання прибутків, збитки, погіршення загального стану підприємства та рівня його економічної безпеки. У зв'язку з цим важливим є налагодження в підприємствах дієвої системи управління, яка б сприяла підтриманню належного рівня їх економічної безпеки. Вирішення такого завдання повинно базуватись на врахуванні внутрішніх та міжнародних трансформаційних процесів, в першу чергу євроінтеграційного вибору України. Основою підтримання належного рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є налагодження їх ефективної господарської діяльності з передбаченням ресурсних обмежень та доцільності проведення диверсифікації сільськогосподарського виробництва, що є важливим у теоретичному та практичному відношенні.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Питанням забезпечення ефективності управління в суб'єктах господарювання економіки приділяло значну увагу багато науковців України та зарубіжних країн. Серед міжнародних учених можна зазначити таких як: Алчян А. [1], Альберт М. [7], Демсец Г. [1], Мескон М. Х. [7], О'Шонесси Дж. [8], Самуельсон П. [10], Стиглер Дж. [15], Тамбовцев В. Л. [13], Фримен Р. [14], Хедоури Ф. [7] та багатьох інших. Зазначена тематика викликає велику увагу і серед вітчизняних вчених, одним з напрямів якої є дослідження питань економічної безпеки підприємств та особливостей прийняття управлінських рішень з забезпечення належного її рівня в сільськогосподарських підприємствах. Серед значної кількості українських вчених з даного питання можна зазначити таких як: Андрійчук В. Г. [2], Мочерний С. В. [3], Кваша С. М. [4], Коваленко Ю. С. [5], Ляшенко О. М. [6], Радченко О. [9], Сава А. П. [11], Сидорук Б. О. [11], Соколенко С. І. [12] та інші.

Мета статті полягає у визначенні особливостей управління станом економічної безпеки сільськогосподарських підприємств з урахуванням фактору ресурсних обмежень та можливостей диверсифікації сільськогосподарського виробництва.

Методологія дослідження акцентована на порядку обґрунтування прийняття управлінських рішень з підвищення рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

Досягнення визначеної загальної цілі ґрунтується на використанні наступних методів: аналізу і синтезу, аналогій, експертний метод, метод функціонального аналізу.

В методологічному відношенні важливим є уточнення суті поняття «управління станом економічної безпеки сільськогосподарських підприємств». Досягнення зазначеного стану є результатом задіяння 7 функціональних складових: інституційної, фінансової, техніко-технологічної, кадрової, екологічної, інформаційної, охоронної.

Визначено алгоритм управління рівнем економічної безпеки сільськогосподарських підприємств: визначення економічно безпечного стану підприємства; факторів, що на нього впливають та порядку дій з підтримання підприємства в бажаному економічно безпечному стані при здійсненні господарської діяльності.

Акцентується увага на необхідності врахування в управлінні станом економічної безпеки підприємств фактору ресурсних обмежень та можливостей диверсифікації сільськогосподарського виробництва.

Виділяється два ракурси обмеженості ресурсів: загальний та окремих підприємств. При цьому загальний ракурс розглядається у контексті співвідношення обмеженості ресурсів до необмеженості потреб суспільства, що виходить з властивості рідкості ресурсів та необхідності суб'єктів ринку за них конкурувати для здійснення власної господарської діяльності. Другий вид обмеженості ресурсів розглядається у контексті

обмеженості можливостей державної підтримки сільськогосподарських підприємств.

Доведено, що забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств залежить від результатів господарської діяльності, ефективність здійснення якої може бути підвищення за рахунок операційної, інвестиційної та фінансової диверсифікації.

Результати. Багатьма відомими вченими, одним серед яких є П. Самуельсон [10, С.49-50], економічні проблеми для суб'єктів господарювання зводяться до пошуку відповіді на три питання: 1) що виробляти і у якій кількості?; 2) яким способом виробляти?; 3) для якого споживача виробляти? Якщо відповіді на перші два питання знаходяться в ракурсі технологічного та цінового вибору, то відповідь на третє питання на пряму пов'язана з управлінськими питаннями: формуванням цілі підприємства та обґрунтуванням шляхів її досягнення. В контексті постановки питань поточної статті важливим для сільськогосподарських підприємств є виділення додатково ще одного питання: наявність можливості ефективно діяти на ринку та шукати відповіді на два вищезазначені питання. Саме реальна можливість дати відповідь на четверте питання означає реальну економічну безпеку підприємства.

За зазначених обставин одним з ключових внутрішньогалузевих факторів є відносна відсталість значної кількості сільськогосподарських товаровиробників у техніко-технологічному відношенні та різке обмеження ємності ринку та обсягу попиту для товаровиробників аграрної продукції України. В межах СРСР одним з напрямів спеціалізації економіки України було виробництво продовольства, який вітчизняні товаровиробники тодішньої республіки не могли повністю задовольнити. Із здійсненням процесів політичної трансформації сучасного світу та набуттям політичної та економічної незалежності наша держава значною мірою втратила ринки республік колишнього Радянського Союзу і не компенсувала їх адекватним чином на нові ринки. Відповідно цього важливим є диверсифікація галузевої структури та диверсифікація ринків збуту агропродовольчої продукції. В контексті зазначеного важливістю відзначається підвищення дієвості системи управління на рівні сільськогосподарських підприємств. Формування такої системи повинно виходити з загальнотеоретичних підходів та враховувати ринкові реалії сьогодення.

В контексті постановки питань управління та досягнення економічно безпечного стану сільськогосподарськими підприємствами важливим є проведення змістовного визначення поняття «економічна безпека підприємства» й чинників, що спричиняють перешкоди досягненню та підтриманню рівня економічної безпеки та управлінських заходів з мінімізації впливу негативних факторів та підтриманню підприємства в «коридорі» бажаної траєкторії розвитку.

Мочерним С.В. безпека підприємства визначається як «стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства, компанії від мафіозно-тіньових структур, нечесної конкуренції, некомпетентних рішень, недосконалих законів, а також здатність протистояти цим загрозам і реалізувати внутрішні цілі» [3, С. 95]. У свою чергу поняття «економічна безпека підприємництва» характеризується як «незалежність суб'єктів підприємницької діяльності від недобросовісної конкуренції підприємств монополістів, непередбачуваних договорами дій підприємств-постачальників і торговельних організацій, від нерациональної економічної і правової політики держави та інших чинників, яка дає змогу привласнювати більшу частину законних прибутків» [3, С. 411].

Андрійчуком В.Г. поняття «економічна безпека підприємства» характеризується як «стан суб'єкта господарювання, за якого він спроможний захищати від внутрішніх та зовнішніх загроз і досягати поставлених цілей бізнесу в конкурентному середовищі» [2, С. 742].

Узагальнення наукових робіт авторів [2, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 13] дало підстави

виділити умови, що сприяють забезпеченню економічної безпеки сільськогосподарських підприємств, а це: 1) гнучке поєднання державного регулювання економічного розвитку з ринковим саморегулюванням, 2) створення належного інституційного середовища, 3) розвиток виробничої та обслуговуючої інфраструктури. В межах першого визначеного напрямку важливим є формування гнучкої системи державної підтримки сільськогосподарських підприємств, яка б була «стабілізатором» їх стану в роки значної несприятливої дії факторів навколишнього середовища. Інституційне середовище, за визначеним другим напрямом, повинно бути спрямоване на: підтримання багатокладності в галузі, збереження конкурентного середовища та унеможливлення проявів недобросовісної конкуренції. Розвиток виробничої та обслуговуючої інфраструктури, за третім визначеним напрямом, створить передумови для раціоналізації здійснення господарської діяльності підприємствами та мінімізації їх трансакційних витрат.

В цілому економічну безпеку підприємства можна ототожнити із станом, прийнятним для його розвитку, за якого підприємство має можливість ефективно здійснювати господарську діяльність, досягати своїх визначених цілей розвитку, відповідати за своїми фінансовими зобов'язаннями та упереджувати і мінімізувати вплив несприятливих факторів та загроз при цьому.

У зв'язку з цим важливим є визначення поняття щодо управління даним процесом. Поширеним у науковій літературі є застосування словосполучення «управління економічною безпекою». Вважаємо можливим його застосування у спрощеній інтерпретації. В цілому, як це не може виявитись дивним, вважаємо, що управляти безпекою не можна. Зазначене потребує певного пояснення. Вище ми погодилися з рядом авторів, що економічна безпека ототожнюється з певним бажаним для підприємства станом. Наприклад керівництво підприємства визначає параметри стану, що відповідає рівню економічної безпеки підприємства. Тобто ми визначили ці параметри – і відносно економічної безпеки все є вже визначеним. Відповідність підприємства цим параметрам відповідає рівню економічної безпеки, а невідповідність – вказує на те, що підприємство не відповідає такому рівню. Застосування слова «управління» до «економічної безпеки» в активному розумінні виглядає абсурдним. Яким чином можна управляти вже визначеним бажаним для досягнення рівнем економічної безпеки. Для здійснення управлінських дій відносно економічної безпеки необхідним є введення в поняття уточнюючого слова «стан» або «рівень». Тому управляти станом або рівнем економічної безпеки вже можна.

Стан або рівень економічної безпеки може характеризуватись певним показником. В процесі господарської діяльності або за її результатами визначається стан або рівень економічної безпеки, який порівнюється з попередньо запланованим. Відповідність між фактичним та запланованим станом (рівнем) економічної безпеки підприємства означає припустимість умов його розвитку та впливу на нього факторів зовнішнього середовища. Розходження між фактичним та запланованим рівнем означає, що протягом оціночного виробничого періоду відзначався більш сильний вплив факторів навколишнього середовища або невідповідність реакції підприємства на зовнішній вплив. Саме в цьому відношенні необхідним є задіяння відповідних управлінських інструментів для приведення підприємства до належного стану, який буде характеризуватись прийнятним рівнем економічної безпеки.

За підходом О.М. Ляшенка «сутність керованості економічної безпеки підприємства зводиться до здатності економічної безпеки підприємства, стан якої є уразливим до внутрішніх та зовнішніх загроз, змінюватися в бажаному напрямі під впливом упорядкованої сукупності керуваних дій менеджменту підприємства» [6, С. 6].

Економічна безпека підприємства є узагальнюючим поняттям. Кожний елемент підприємства прямо або опосередковано впливає на загальну результативність його роботи та рівень економічної безпеки. Слід зазначити важливість комплексного врахування сукупності складових. Узагальнення функціональних складових економічної безпеки підприємства, зокрема у Андрійчука В.Г. [2, С. 742-744] дало нам підстави зупинитись на наступних: інституційна, фінансова, техніко-технологічна, кадрова, екологічна, інформаційна, охоронна.

Інституційна складова обумовлює наявність формальних та неформальних законів, правил, традицій, що обумовлюють ефективність здійснення підприємством господарської діяльності. Фінансова та фінансово-економічна проявляється в успішності залучення ресурсів, здійснення їх трансформації в продукцію (послуги) при знаходженні їх споживача. Економічна безпека значною мірою характеризується можливістю підприємства здійснювати виробничу та господарську діяльність, не гірше за конкурентів, що визначається техніко-технологічним рівнем виробництва. Значну роль в забезпеченні питань економічної безпеки відіграє персонал або персональний склад підприємств. В цьому відношенні важливим є професійний рівень кожного окремого та налагоджена взаємодія між всіма членами колективу для отримання синергетичного ефекту.

Однією з особливостей сільськогосподарських підприємств є прив'язаність здійснення їх господарської діяльності до землі, як просторового засобу виробництва, та залежність результатів їх роботи від впливу ґрунтово-кліматичних умов. Сільськогосподарські підприємства є включеними в природне середовище. Вони відчувають на собі вплив факторів середовища, що проявляється у якісних характеристиках сільськогосподарської продукції. Але вони також можуть негативно впливати на природне середовище через надмірне застосування добрив або засобів захисту рослин. Тому, як наголошується Сидоруком Б.О. та Савою А.П. [11, С.139-145] актуальним є дослідження складових в системі стимулювання екобезпечного аграрного виробництва та його вплив на рівень економічної безпеки. Інформаційна складова безпеки пов'язана із необхідністю захисту потоків інформації підприємства, наприклад: особливостей технології, клієнтів, постачальників, а особливо комерційних особливостей укладених угод. Охоронна складова реалізується через організацію окремих співробітників або підрозділу до виконання функції фізичного захисту підприємства та недопуску до нього сторонніх осіб тощо.

Забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємств залежить від ефективності здійснення ними господарської діяльності. Господарська діяльність сільськогосподарських підприємств полягає у трансформації ресурсів (насіння, паливно-мастильних матеріалів, добрив, засобів захисту рослин тощо) у сільськогосподарську продукцію. У свою чергу суть управління господарською діяльністю полягає у пошуку раціонального порядку комбінування виробничих ресурсів для виробництва продукції з метою максимізації вартісного співвідношення між виробленою продукцією та витраченими ресурсами. При цьому, при прийнятті управлінських рішень у галузі слід враховувати факт обмеженості ресурсів, який внаслідок цього виступає і певним спонукальним фактором.

Слід виділити два ракурси обмеженості ресурсів: загальний та окремих підприємств. Загальний ракурс обмеженості ресурсів виходить з обґрунтування самої ринкової економіки. П. Самуельсоном [10, С.48] дана проблема виводиться до вирішення у контексті співвідношення обмеженості ресурсів до необмеженості потреб суспільства. Даний вид обмеженості виходить із властивості рідкості ресурсів та необхідності суб'єктів ринку за них конкурувати для здійснення власної господарської діяльності.

Другий вид обмеженості ресурсів можна розглядати в контексті оцінки державної підтримки галузі та сільськогосподарських підприємств. Рівень галузевої підтримки можна оцінювати за різними підходами, зокрема при порівнянні: 1) фактичних обсягів підтримки до загальних потреб галузі; 2) обсягів підтримки за роками, наприклад, за часткою бюджетного фінансування галузі у загальнодержавних видатках. При цьому Радченко О. [9, С. 48-49] зазначається: «починаючи з 2009 р., коли частка видатків на аграрну галузь (загальні видатки по МАПіП) склала 2,6 %, вона постійно знижувалась – до 1,78 % у 2013 р., 1,28 % у 2014 р., 0,37 % у 2015 р. і у планах на 2016 р. сягнула 0,35 % – рекордно низького рівня. При цьому, на підтримку безпосередньо сільського господарства (заходи прямої бюджетної підтримки) спрямовувалось не більше половини аграрного бюджету, а решту заходів займали програми фінансування послуг, зокрема освітянські програми...».

В цілому ефективність діяльності на ринку суб'єкта підприємництва та рівень його економічної безпеки в цілому обумовлюється вдалістю придбання ресурсів, раціональністю їх трансформації у готові продукти (послуги) та успішністю реалізації останніх кінцевому споживачу. При цьому, за умов обмеженості ресурсів, важливим у забезпеченості стійких ринкових позицій підприємств та підвищенні дієвості управління станом їх «економічної безпеки» є опрацювання різних напрямів диверсифікації їх діяльності, що зводиться Андрійчуком В.Г. до трьох основних: виробничої, фінансової та маркетингової [2, С. 693] (рис. 1).

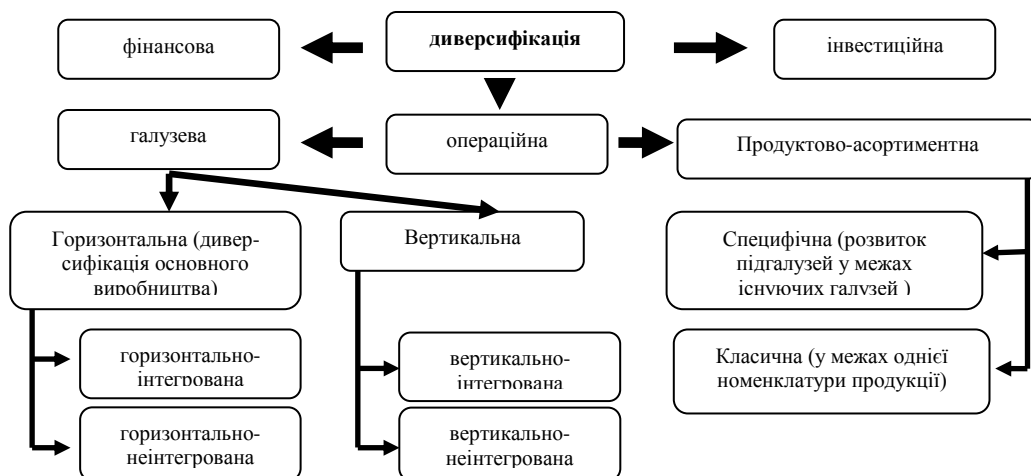

Рис. 1. Види диверсифікації сільськогосподарських підприємств

Джерело: опрацьовано автором відповідно вимог фінансової звітності [2, С. 693].

Сільськогосподарські підприємства здійснюють операційну, інвестиційну та фінансову діяльність. Профільною операційною діяльністю сільськогосподарських підприємств є виробництво сільськогосподарської продукції, відповідно чого диверсифікація виробництва є передумовою стабілізації ринкового стану підприємств та рівня їх економічної безпеки. Диверсифікація виробництва може досягатись шляхом диверсифікації технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання сільськогосподарських тварин та диверсифікації видів виробництва цієї продукції. Однією з цілей операційної діяльності підприємств є забезпечення гарантованих обсягів реалізації виробленої продукції. Тому підвищення рівня економічної безпеки

сільськогосподарських підприємств значною мірою залежить від диверсифікації маркетингових каналів її просування на ринку, а це: створення власних маркетингових точок, реалізація власно переробленої продукції через посередників, виробництво продукції за пакетом попередніх замовлень тощо.

Фінансовою діяльністю є діяльність, яка приводить до змін складу і розміру власного і позикового капіталу підприємства. Складовою фінансової диверсифікації сільськогосподарських підприємств є диверсифікація джерел залучення грошових коштів у результаті фінансових операцій, що може здійснюватись шляхом отримання коштів завдяки емісії власних акцій та облігацій, векселів, коротко- та довгострокових банківських кредитів тощо.

Суть інвестиційної діяльності полягає у придбанні та реалізації тих необоротних активів та тих фінансових інвестицій, які не відносяться до грошових коштів та їх еквівалентів. У свою чергу складовою інвестиційної диверсифікації є урізноманітнення об'єктів на напрямів інвестування, зокрема: витрата коштів при придбанні майнових комплексів, необоротних активів, корпоративних прав тощо.

Висновки і перспективи. Узагальнення вищезазначеного дозволяє нам зробити наступні висновки:

1) в цілому економічну безпеку підприємства можна ототожнити із станом, прийнятним для його розвитку, за якого підприємство має можливість ефективно здійснювати господарську діяльність, досягати своїх визначених цілей розвитку, відповідати за своїми фінансовими зобов'язаннями та упереджувати і мінімізувати, у разі виникнення, вплив несприятливих факторів та загроз при цьому;

2) управління рівнем економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є складовою господарського управління, що полягає у обґрунтуванні та реалізації управлінських рішень з визначення: економічно безпечного стану підприємства; факторів, що на нього впливають та порядку дій з підтримання підприємства в бажаному економічно безпечному стані при здійсненні господарської діяльності та у випадку незапланованого впливу факторів навколишнього середовища;

3) умовами, що сприяють забезпеченню стану економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є: 1) гнучке поєднання державного регулювання економічного розвитку з ринковим саморегулюванням, 2) створення належного інституційного середовища, 3) розвиток виробничої та обслуговуючої інфраструктури;

4) основними функціональними складовими економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є: інституційна, фінансова, техніко-технологічна, кадрова, екологічна, інформаційна, охоронна;

5) економічною базою забезпечення належного рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств є їх ефективна господарська діяльність, у зв'язку із чим для підвищення ефективності управління станом економічної безпеки підприємств важливим є:

– врахування наявності обмеженості ресурсів при необмеженості потреб споживачів суспільства;

– усвідомлення потреби переходу до орієнтації на споживача та необхідності дотримання вимоги «виробляти те, що продається», а не «продавати те, що вироблено»;

– гнучке поєднання акцентів у господарській політиці щодо «поглиблення спеціалізації» на диверсифікації підприємства – операційної, фінансової та інвестиційної;

– здійснення пошуку варіантів підвищення рівня конкурентоспроможності продукції за рахунок впровадження технологічних та організаційних інновацій в умовах євроінтеграції та посилення світової економічної глобалізації;

– здійснення адаптації внутрігосподарського механізму сільськогосподарських

підприємств у напрямі відповідності управління та якості продукції до світових та європейських вимог.

Перспективи подальших досліджень полягають в обґрунтуванні методичного інструментарію з інтегральної оцінки рівня економічної безпеки сільськогосподарських підприємств за її функціональними складовими.

Список використаних джерел

1. Алчян А., Демсец Г. Производство, стоимость информации и экономическая организация. Вехи экономической мысли. Т. 5: Теория отраслевых рынков. Санкт-Петербург.: Экономическая школа, 2003. С. 280-317.
2. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу : підручник. Київ: КНЕУ, 2013. 779 с.
3. Економічна енциклопедія : У трьох томах. Т. 1 / Редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ. : Видавничий центр «Академія», 2000. 864 с.
4. Кваша С. М., Витвицька О. Д., Наконечна К. В. Механізм державної підтримки сільськогосподарського виробництва та шляхи його удосконалення : монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2009. 215 с.
5. Коваленко Ю.С. Сільськогосподарське підприємство в ринковому середовищі. Київ: ІАЕ УААН, 2000. 204 с.
6. Ляшенко О. М. Логіка керованості економічної безпеки підприємства. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2013. № 1 (45). С. 5-10.
7. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента ; пер. с англ. Москва: Дело, 1992. 702 с.
8. О'Шонесси Дж. Принципы организации управления фирмой : пер. с англ. Москва : Прогресс, 1979. 216 с.
9. Радченко О. Державна підтримка сільського господарства України в період системних реформ. *Економічний дискурс*. 2016. Вип. 2. С. 47-52.
10. Самуэльсон П., Нордхаус В. Экономика ; пер. с англ. [под ред. Тарасевича Л.С., Леусского А.И.]. Москва : Бином-КноРус, 1999. 799 с.
11. Сидорук Б. О., Сава А. П. Обґрунтування комплексу складових в системі стимулювання екобезпечного аграрного виробництва. *Інноваційна економіка*. 2013. № 2. С. 139-145.
12. Соколенко С. И. Производственные системы глобализации : Сети. Альянсы. Партнерства. Кластеры : Украинский контекст : монографія. Киев : Логос, 2002. 648 с.
13. Тамбовцев В.Л. Экономическая безопасность хозяйственных систем: структура и проблемы. *Вестник МГУ. Серия 6 «Экономика»*. 1995. № 3. С. 3-9.
14. Freeman R. E. Strategic Management : A Stakeholder Approach. Boston: Harpercollins College Div, January 1984. 275 p.
15. Stigler G.J. The Organization of Industry. Homewood, R. D. Irwin, 1968. 328 p.

Дата надходження статті до редакції : 05.10.2017.

Рецензування : 07.11.2017 Прийняття в друк : 14.12.2017

Ivanko A.V.

PhD (in Economics)

Assistant Professor of chair of agrarian economics,

*Separated subdivision of National University of Bioresources and
Nature Management of Ukraine "Nizhyn Agrotechnical Institute"*

Nizhyn, Ukraine

E-mail: A_Ivanko@meta.ua

Ksenofontov M.M.

PhD (in Economics), Senior Research Fellow

*Head of the Department of Management, Public Governance and Administration,
National Scientific Center „Institute of Agrarian Economics“*

Kyiv, Ukraine

E-mail: m_ksen@ukr.net

MANAGING THE STATE OF «ECONOMIC SECURITY» OF AGRICULTURAL ENTERPRISES IN TERMS OF RESOURCE CONSTRAINTS AND DIVERSIFICATION OF AGRICULTURAL PRODUCTION

Abstract

Completed meaningful clarification of the essence of the concept of "management of the state of economic security of agricultural enterprises". The main functional components of the economic security of agricultural enterprises are established: institutional, financial, technical and technological, personnel, environmental, informational and guard.

The algorithm of management of the level of economic security of agricultural enterprises is determined: definition of economically safe state of the enterprise; factors influencing it and the order of actions to maintain the enterprise in the desirable economically safe condition in the course of economic activity. The emphasis is placed on the need to take into account in the management of the state of the economic security of enterprises the factor of resource constraints and opportunities for diversification of agricultural production.

There are two angles of limited resources: general and individual enterprises. At the same time, the overall perspective is considered in the context the ratio of resource constraints to the unlimited needs of society, coming from properties of the rarity of resources and the need of market players for them to compete for their own economic activity. The second type of resource constraints is considered in the context of the limited possibilities of state support for agricultural enterprises.

It is proved that ensuring the proper level of economic security of enterprises depends on the results of economic activity, the effectiveness of which can be increased through operational, investment and financial diversification.

Keywords: *agricultural enterprises, risks of economic activity, economic security of agricultural enterprises, management of the state of economic security of agricultural enterprises, resource constraints, diversification of agricultural enterprises.*

References

1. Alchyan, A. & Demsets, H. (2003). *Proizvodstvo, stoimost' informacii i ehkonomicheskaya organizaciya* [Production, information costs and economic organization], *Vekhi ekonomicheskoy mysli* [Milestones of economic thought], *Ekonomicheskaya shkola*, St. Petersburg, 5, 280-317. [in Rus.]
2. Andriichuk, V. H. (2013). *Ekonomika pidpriemstv ahropromyslovoho kompleksu* [Economics of agricultural enterprises]. Kyiv : KNEU. [in Ukr.]
3. Mochernyi, S. V. (Ed.). (2000). *Ekonomichna entsyklopediia : U trokh tomakh* [Economic encyclopedia : in three volumes]. Kyiv : Vydavnychiy tsentr «Akademiia». [in Ukr.]
4. Kvasha, S. M., Vytvytska, O. D., & Nakonechna, K. V. (2009). *Mekhanizm derzhavnoi pidtrymky silskohospodarskoho vyrobnytstva ta shliakhy yoho udoskonalennia* [Mechanism of state support for agricultural production and ways of its improvement]. Kyiv : NNTs IAE. [in Ukr.]
5. Kovalenko, Yu. S. (2000). *Silskohospodarske pidpriemstvo v rynkovomu seredovyshchi* [An agricultural enterprise in a market environment]. Kyiv : IAE UAAN. [in Ukr.]
6. Liashenko, O. M. (2013). *Lohika kerovanosti ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva* [The logic of controllability of economic security of the enterprise], *Upravlinnia proektamy ta rozvytok vyrobnytstva : zbirnyk naukovykh prats* [Project management and production development: a collection of scientific works], Luhansk : Vydavnytstvo SNU im. V. Dalia, 1 (45), 5-10. [in Ukr.]
7. Meskon, M. H., Al'bert, M., & Hedouri F. (1992). *Osnovy menedzhmenta* [Management]. Moscow : Delo. [in Rus.]
8. O'Shonessi, Dzh. (1979) *Principy organizacii upravleniya firmoj* [Principles of organization of company management]. Moscow : Progress. [in Rus.]
9. Radchenko, O. (2016). *Derzhavna pidtrymka silskoho hospodarstva Ukrainy v period systemnykh reform* [State support of agriculture of Ukraine during the period of system reforms], *Ekonomichniy dyskurs*, 2, 47-52. [in Ukr.]
10. Samuelson, P., & Nordhaus, V. (1999). *Ekonomika* [Economics]. Moscow : Binom-KnoRus. [in Rus.]

-
11. Sydoruk, B. O., & Sava, A. P. (2013). Obgruntuvannia kompleksu skladovykh v systemi stymuliuvannia ekobezpechnoho ahrarnoho vyrobnytstva [Substantiation of a complex of components in the system of stimulation of environmentally safe agricultural production], *Innovatsiina ekonomika*, 2, 139-145. [in Ukr.]
 12. Sokolenko, S.I. (2002). *Proizvodstvennye sistemy globalizatsii : Seti. Aliansy. Partnerstva. Klasteri : Ukrainiyskiy kontekst* [Production systems of globalization: Nets. Alliances. Partnerships. Clusters: Ukrainian context]. Kyiv : Logos. [in Rus.]
 13. Tambovcev, V.L. (1995). Ekonomicheskaya bezopasnost' hozyajstvennykh sistem: struktura i problemy [Economic security of economic systems: structure and problems], *Vestnik MGU. Seriya 6 «EHkonomika»*, 3, 3-9. [in Rus.]
 14. Freeman, R. E. (1984). *Strategic Management : A Stakeholder Approach*, First Edition, Boston: Harpercollins College Div.
 15. Stigler, G.J. (1968). *The Organization of Industry*, Homewood, R. D. Irwin.

Received: October 5, 2017

Revision: November 07, 2017 Accepted: December 14, 2017